

ÇAĞDAŞ AZERBAJCAN MÜZİK KÜLTÜRÜNÜN TANINMIŞ BESTEKARI VASİF ADIĞÖZELOV

Doç. Dr. İmrüz EFENDİYEVA*

Azerbaycan Bestekârlarının eserleri ülke sınırlarından uzaklarda seslendiriliyor ve bu çoksesli koroda Halk Sanatçısı, müzik kültürümüzün gelişmesinde özel hizmetleri olmuş görkemli bestekar Vasif Adıgözelov'un orijinal sesi de işitilmektedir.

Gara Garayev okulunun devamcısı olan Vasif Adıgözelov kendi dünyaca ünlü öğretmeninin yaratıcılık üslubunu başarıyla algılamıştır. Sanatta doğruluk ve realizm taraftarı olmak, Azerbaycan klasik müziğinin geleneklerini geliştirmek, müzik folkloruna üretken münasebet beslemek, dünya bestekarlık tekniklerinden başarıyla istifade edebilmek bu ölmez bestekarın sanat prensiplerini teşkil etmekte idi.

Vasif Adıgözelov kendi sanatında halkın istek ve arzularını, manevi-estetik ideallerini yüksek bir sanatsallıkla yansıtarak Azerbaycan müzik kültürü hazinesine dahil olabilmıştır.

Vasif Adıgözelov'un yaratıcılığının milli kaynaklarından söz açarken onun babası - Azerbaycan halk müziğinin derin bilicisi, muğam (makam) ve halk şarkılarının güzel icracısı Zülfü Adıgözelov'un rolunu özel olarak kaydetmek gerekir.

Bestekar hatıralarının birinden belli oluyor ki, hâlâ çocuk iken onların evine ünlü halk sanatçılarından olan Cabbar Garyağdı, Seyid Şuşinskiy, Han Şuşinskiy, Gurban. Pirimov, Behram Mensurov ve başkaları sık sık gelirmişler. Vasif bey anımsıyor ki, o müziğin ilk sedalarını sırf bu halk sanatçılarından almış ve halk müziği onun kalbinin derinliklerine kadar hopmuştur. Aynı zamanda bestekar itiraf ediyor ki, babasının sanat arkadaşları ve hemfikirleri onun ilk öğretmenleri olmuşlar. Aradan uzun yıllar geçmesine rağmen halk müziğinin ona verdiği değeri bugünün pozisyonundan değerlendirerek gençlerimize aktardığı töhvesinde Vasif bey her zaman böyle bir fikri vurguluyor ki, halk müziğini mükemmel şekilde bilmek gerekir ve halk incilerine yalnız onu kalbi ile duyan sanatçı müracaat etmelidir.

* Azerbaycan Devlet Müzik Akademisi öğretim üyesi.

Gençlik yıllarında büyük zahmet severlik ve maksat yönlülük gösteren Vasif Adıgözeloğlu 1958 yılında Üzeyir Hacıbeyov adına Azerbaycan Devlet Konservatuarını (halihazırda Azerbaycan Devlet Müzik Akademisi) bestekârlık (Prof. Gara Garayev'in sınıfında), bir yıl sonra ise piyano icracılığı üzere (Prof. S. Guliyevanın sınıfında) başarıyla tamamlamıştır.

Hala öğrencilik yıllarında iken V. Adıgözeloğlu bir çok güzel eserler yazmış ve ulusal ödüllerin sahibi olabilmıştır.

Azerbaycan Bestekarlar Birliğinin Birinci Kurultayında V. Adıgözeloğlu ilk kez senfonik poem ve sonatasını sergilemek imkanı kazanmıştır. Dinleyiciler bu eserlerin sağlam millî esasını, gençlik ihtirasını ve ifadeliliğini, bestekârın orkestra ve piyano tekniğinin çeşitli ifade vasıtalarına serbest bir şekilde sahip olmasının şahidi olurlar. Öğrencilik yıllarında yazdığı orkestra için “Kahramanlık Poeması” İkinci Ulusal Gençler Festivalinde Birinci dereceli Diplomaya layık görüldü. V. Adıgözeloğlu üç senfoninin, senfonik poemaların (“Kahramani Poema”, “Afrika Mücadele Veriyor”, “Merhaleler”, “Bayram Üvertürası”) ve bir çok senfonik eserlerin yazarıdır. İsmi geçen eserlerden her biri bestekârın yaratıcılığında önemli aşamadan birini teşkil etmektedir. Bu eserler Azerbaycan senfonizminin çağdaş aşamasında yeni bir sayfa açmışlardır.

Hâlâ öğrenci iken V. Adıgözeloğlu'nun bir çok eserleri P. İ. Çaykovskiy adına Moskova Devlet Konservatuarının konser salonunda seslendirilmiş ve büyük ilgi görmüştür. Özellikle Azerbaycan Devlet Konservatuarını tamamlarken yazdığı ve diploma işi gibi takdim ettiği “Birinci Senfoni”si özellikle büyük yankı uyandırmış oldu. Bu eserde millî müziğimize üretken münasebet, klasiklerin estetik prensiplerine derin ihtiram hissi kendisini açık bir şekilde göstermiştir.

V. Adıgözeloğlu'nun senfoni türüne münasebeti ünlü Rus müzik bilimcisi ve bestekârı B. V. Asafyev'in fikirleri ile uyum saklamaktadır. B. Asafyev haklı olarak kaydediyordu ki, her bir senfoni ile bestekârın maneviyatında yeni bir insan meydana geliyor. Bestekar senfoni yazarken gerçeklikle yüz yüze geliyor, ona olan münasebetini müziğinde yansıtıyor ve bununla da bir daha kendisini keşif etmiş oluyor.

B. Asafyev'in bu fikri senfoni janrının (türünün) karmaşıklığı ve geniş sanatsal-estetik imkanlara sahip olmasını bütün derinliği ile göstermektedir. V. Adıgözeloğlu'nun “İkinci Senfoni”sinin premyerasından sonra söylediği sözler de bu bakımdan oldukça seçiyevidir. “Sırf senfonide şahsiyet in oluşması süreci diğer janrlara nazaran daha parlak ifade olunuyor. Senfoni derin mânaya sahip olmalı ve yansıttığı fikri tümüyle ifade etmelidir. Bu janrın boyutu, ses tonlarının dramaturjisi, bölümlerin tezatlı bir şekilde karşılaştırılması, çağdaş müzik

teknığının ifade-tasvir vasıtalarından geniş istifade etmek imkanı imgenin dahili gelişimine yardım ediyor. Benim için yalnız bölümlerin tezatlılığı değil, hem de onların arasındaki ilişkiler önemlidir. Bu, imgenin oluşturulması için olağanüstü ve dinamik bir impuls veriyor”.

Patris Lumumba'nın trajik ölümünden söz açan “Afrika Mücadele Veriyor” isimli senfonik poeması V. Adıgözelov yaratıcılığında en parlak programlı eserlerdendir. Bu poemanın sanatsal önemi onun güncelliği ve evrensel önem taşımasından ileri gelmektedir. “Afrika Mücadele Veriyor” senfonik poemasında bestekar bütün ilerici alem için seciyevi olan eğilimleri yansıtmaya gayret göstermiştir. Bestekar bu problemi yansıtmakla birlikte gelişme ve gerçeklik uğruna halkların dostluğu uğruna sanatçılarımızın verdikleri mücadeleleri de ifade etmiştir. G. Garayev, C. Hacıyev, C. Cahangirov gibi bestekârların ananelerini devam ettiren V. Adıgözelov sanatçının sosyal sorumluluk görevini de her zaman dikkate almağa çalışıyor.

Her bir yeni senfonik eser - bestekârın yaratıcılığında yeni bir basamak, çağdaş ve sanatsal-estetik vasıtaların, millî kültürün eski geleneklerinin algılanması demektir. Buna örnek olarak “Bayram Üvertürası”nı göstermek mümkündür. Bestekârın büyük bir ustalıkla meydana getirdiği bu eser sık sık radyo ve televizyon kanallarında seslendirilir, Azerbaycan Bestekârlar Birliği'nin plenum ve kurultay programlarına alınır. Üvertüranın millî müzik köklerine bağlılığı, sanatsal imgelerin güzelliği, müzik dilinin çağdaşlığı, aydın tematizmi, parlak orkestralaştırılması mükemmel dramaturjik yapısı, Glinka, Gliyer, Şostakoviç gibi klasik bestekârların ananelerinden üretkenlikle faydalanma bu esere büyük ün ve dinleyici rağbeti kazandırmıştır.

V. Adıgözelov'un Azerbaycan senfonizminde yeni bir sayfa açan “Üçüncü Senfoni'si de kendi profesyonelliği, felsefi içeriği, form mükemmelliği ile ayrılır.

V. Adıgözelov üç piyano ve bir keman konçertosunun da yazarıdır. Bestekârın piyano konçertolarını Azerbaycan'da bu türün gelişmesinde yeni bir merhale açmış olmasını söylemek mümkündür. Bu eserler yalnız Azerbaycan'da değil, aynı zamanda ondan çok çok uzaklarda bile geniş yankı uyandırmakla birlikte S. Prokofyev ve Dm. Şostakoviç gibi XX. asrın en tanınmış bestekârlarının estetik prensiplerini devam ettirmektedir.

V. Adıgözelov'un piyano konçertoları onun yaratıcılığının çeşitli tarihi aşamalarını kapsamaktadır ve bu eserlerde bestekârın üslup özelliklerini incelerken onun ne kadar da karmaşık bir sanat yolu geçmesi ve gelişiminin şahidi oluyorsun. Aynı zamanda belli oluyor ki, bestekâr bir yeni eseri ile kendisini

tekrar etmiyor, yeni yeni konulara, tasvir-ifade vasıtalarına, form özelliklerine, çağdaş intonasyonlara dikkat vermeğe çalışıyor.

Konçertolarında bestekâr aynı zamanda millî ananelere ve metro-ritmik özelliklere de derin bir bağlılık gösterir, özellikle de “Piyano ve Halk Çalgı Aletleri Orkestrası için Konçerto”sunda aşık-ozan müziği ve klasik mugam (makam) sanatının intonasyonlarından, tasvir-ifade vasıtalarından başarıyla istifade etmiştir.

V. Adıgözelov’un “Keman ve Orkestra için Konçerto”su, aynı zamanda “Viyolonsel için Solo Sonat”ı da icracılık ve pedagoji pratiğinde büyük önem kazanmağa başlamaktadır. Bu eserlerde klasik muğamlarımıza özgü olan improvizasyon (doğaçlama) usulünden ustalıkla istifade edilmesini de yenilik olarak değerlendirmek mümkündür. Bu eserde “Çaharğah” , “Şur” ve “Segah” mugamlarının intonasyon özelliklerinin sentezinden de üretkenlikle istifade olunmuştur.

V. Adıgözelov’un yaratıcılığında tiyatro müziğine de özel bir yer ayrılmıştır. Hâlâ yaratıcılığının ilk aşamalarından itibaren opera tiyatrosuna ilgi gösteren bestekâr Celil Memmedguluzade’nin “Ölüler” komedisi esasında kendi operasını bestelemiş ve eser 1963 yılında M. F. Akhundov adına Azerbaycan Devlet Opera ve Bale Tiyatrosunun sahnesinde sergilenmiş oldu. Büyük dram yazarının satirik eserinin sosyal-psikolojik mânası V. Adıgözelov’un müziğinde kendi uğurlu ifadesini bulmuştur. Opera millî müziğin ananeleri ile, duygusal ve profesyonel bakımdan mükemmel olan ariya ve koro sahneleri ile zengindir. V. Adıgözelov dinleyicilerin derin sevgisini kazanmış “Nenemin Şahlık Kuşu”, “Boşanalım - Evleniriz”, “Lânet Şeytana” gibi bir çok ilgi çekici operetlerin de müellifidir. Bestekâr “hafif” (popüler) janr (tür) da denilen bu janra oldukça ciddi bir şekilde yaklaşıyor. Bu sahne eserlerinde yüksek profesyonellikle yazılmış vokal ve senfonik parçaları çeşitli, aynı zamanda karmaşık koro sahneleri, çeşitli dans numaraları ile dikkat çekmektedir.

Bestekârın samimi, duygusal sinema müziği de kendi güzelliği ve şiirselliği ile ayrılır. “Şerikli Çörek (Ekmek)”, “Hayat Bizi Sınıyor”, “Kemanın Kaytarılması”, “Sovyet Azerbaycan’ı” vs. gibi filmlerde seslenen şarkıların çoğunluğu sık sık radyo ve televizyonun konser programlarında seslenmektedir. Burada sinema eserlerinin esas içeriği ile uyum saklayabilen bir çok senfonik levhalar da dikkat çekmektedir. Bu tür müzik parçalarında bestekârın zengin orkestra diline sahip olması, çeşitli sanatsal-ifade ve tasvir vasıtalarından başarıyla istifade edebilmesinin şahidi oluyoruz.

V. Adıgözelov aralıksız olarak Azerbaycan şairlerinin eserlerine müracaat ediyor ve bir çok ağılda kalan şarkı ve romanlarını sırf onların metinlerine esasen

bestelemiştir. Bu bakımdan bestekârın Aslan Aslanov'un (Gülüm), Fikret Goca'nın (Gatarlar (Trenler) Gidiyor), Resul Rza'nın (Bakü), Natavan'ın (Gerenfil), Nebi Hazri'nin (Uykular) sözlerine yazılmış eserleri onun vokal yaratıcılığında önemli yeri tutmaktadır.

Son yıllarda V. Adıgözelov form ve kompozisyon bakımından daha karmaşık olan oratoryo janrına da müracaat etmektedir. Onun bu alanda bestelediği iki orijinal eserini özel olarak göstermek gerekir. Onlardan biri "Odlar Yurdu" (sözleri R. Z. Handan'ındır), diğeri ise "Garabağ Şikestesı" (sözleri T. Elçinindir) oratoryosudur. Her iki eser çağdaşlığı, muhteşemliği, millî müzik kültürümüzün eski tarihi katlarına nüfuz etmesi, aynı zamanda yüksek profesyonelliği ile ayrılmaktadır. Her iki karmaşık vokal-sentetik eser bestekârın oratoryo gibi geniş potansiyel-estetik imkanları olan bir janrın bütün inceliklerini, buradaki kompozisyon ve biçim özelliklerine derinden sahip olmasını da kanıtlamaktadır. Bu eserlerin bir daha Azerbaycan'da çok sesli müziğin bu alanında belli bir aşama teşkil etmesini de söylemek mümkündür. Oratoryolarda bestekâr ananevi icracılık usulünden, bu sırada sunucu, koro ve senfoni orkestranın yardımından başarıyla istifade edebilir. Üzerinde konuştuğumuz her iki oratoryo yüksek ideya-içeriği, sanatsallığı, imgeselliği ve profesyonelliği bakımından ayrılan sanat eserleri olarak ün kazanmıştır ve tesadüfi değil ki, her iki eser Azerbaycan hükümeti tarafından ödüllendirilmiştir.

Bestekârın Çanakkale Oratoryosu da büyük ün kazanmış ve ilk olarak Türkiye'de başarıyla seslendirilmiştir.

V. Adıgözelov'un en son eserlerinden biri de kantata janrında yazılmış "Nevruzum" eseridir. Vokal-senfoni janr gibi karmaşık bir yapıya sahip bu eserde bestekâr bir daha kendi yetenek ve profesyonelliğini kanıtlaya bilmiştir.

Bu yakınlarda dünyasını değiştirmiş yetenekli ve sevimli şairimiz Refik Zeka Handan'ın sözlerine yazılmış bu kantata solist, karmaşık koro ve senfonik orkestra için öngörülmüştür. Kantata 4 bölümden ibarettir: 1. Azerbaycan, 2. Semeni, 3. Kosa-kosa, 4. Nevruzum. Bu eserde müziğin bütün zenginliklerinden, özellikle de müzik folklorumuzun çeşitli özelliklerinden geniş bir şekilde istifade olunmuştur.

"Nevruzum" kantatasının müzik dili oldukça aydın, basit ve güzeldir. Burada bestekâr "Yallı", "Cengi" ve "Şalahı" gibi Azerbaycan halk oyun havalarının ritimlerinden üretkenlikle istifade ederek emosyonel ve çağdaş bir eser yaratabilmiştir. Kantatanın müziğinde lirik halk şarkılarının intonasyonları iştiliyor ve bu esere özel bir taravet, ifadelilik, duygusallık getiriyor.

“Nevruzum” kantatası halkın adet ve ananelerini, ideallerini m zık dili ile ifade etmektedir.

Vasif Adıgözelov ağımızda çok yazıp-yaratan ve sevilen Azeri bestek rlarından biridir. O, aynı zamanda Üzeyir Hacıbeyov adına Azerbaycan Devlet Konservatuarında bölüm başkanıdır. Prof. Vasif Adıgözelov Azerbaycan Bestek rları Birliği’nin de başkanıdır. O, aynı zamanda kendi zengin yaratıcılığı ve aktif sosyal-kültürel faaliyeti ile Azerbaycan’ın ađdař kültür hayatında önemli rol oynamaktadır.

KAYNAKÇA

Azerbaycan Bestekarlar İttifacı. Malumat Kitapası, Bak , 2002.

B Kurbanov. *Musikinin Bedii-estetik Meseleleri.* Ađrıdag, Bak , 2000.

B. Kurbanov. *Estetieskiye Prinsipi Programmnoy Muziki (Programlı Musikinin Estetik Prensipleri),* Elm, Bak , 1981.

İmruz Efendiyeva. *Sanatk r ve M asirlik. Gobustan dergisi,*Bak ,1996,No.1-2.

İstoriya Azerbaydjanskoy Muziki (Azerbaycan Musikisinin Tarihi), Maarif, Bak , 1992.